

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 28.01.2022 йилдаги ПФ-60-сон// <https://lex.uz/docs/5841063>
2. World Bank. 2020. Women, Business and the Law 2020. Washington, DC: World Bank. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32639> License: CC BY 3.0 IGO.
3. Thébaud S. Passing up the job: the role of gendered organizations and families in the entrepreneurial career process // Entrepreneurship Theory and Practice. – 2016. – № 2. – p. 269-287.
4. Семенова Ю.А. О социальном механизме оптимизации женского предпринимательства // известия саратовского университета. Новая серия. Серия: Социология. Политология. 2013. N 13(1). С 33-35
5. www.stat.uz сайти маълумотлари

МАМЛАКАТИМИЗДА РЕАЛ СЕКТОР КОРХОНАЛАРИНИ ИСЛОХ ҚИЛИШ ЖАРАЁНЛАРИ

Жураева Фарангиз

Тошкент давлат иқтисодиёт университети магистри

Аннотация

Ушбу мақолада реал секторда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини тижорат банклари орқали молиялаштиришда имтиёзларнинг белгиланиши ёритилган. Ҳамда мамлакатимиз бозор иқтисодиёти шароитида давлат иштирокидаги реал сектори корхоналари фаолиятини мувофиқлаштириш орқали, тактик режалаштиришни амалга ошириш бир йилдан беш йилгача муддатни ўз ичига олиб, бунда асосий эътибор жорий даврда маълум бир стратегик вазифани бажаришга қаратилган.

Калит сўзи: реал сектор, бозор иқтисодиёти, стратегик вазифа, молия бозорлари, пул ресурслари, молиявий ресурслар, хусусий тадбиркорлик.

Давлат иштирокидаги реал сектори корхоналарни молиявий ресурсларини бошқариш стратегик режалаштиришни қўллаб-қувватлашга хизмат қилади. Иқтисодиётимизнинг юқори суръатлар билан барқарор ўсиб бораётгани ва мамлакатимизда рўй бераётган улкан ижобий ўзгаришлардан далолат беради. Барча соҳаларда бўлгани каби молия бозорида, шу жумладан, банк секторида ўтказилаётган ислохотларда унда сезиларли силжишлар ва ўзгаришлар амалга оширилмоқда[1]. Бу ўзгаришлар мустақиллик йилларида жаҳон андозаларига мос келадиган банк тизимини босқичма босқич барпо этиш билан ҳамоҳанг тарзда давом эттирилмоқда.

Халқаро миқёсда молия бозорларини пул ресурслари билан зўр бериб тўлдириш давом этаётгани фонд ва хомашё бозорларида сунъий равишда ошириб борилган спекулятив нархларнинг янада кўтарилиб кетишига, таъбир

жоиз бўлса, молиявий кўпикларнинг баттар авж олишига, инфляциянинг жиловлаб бўлмас даражада ўсиш хавфининг кучайишига олиб келмоқда[2].

Реал секторда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини тижорат банклари орқали молиялаштиришда имтиёзларнинг белгиланиши мазкур соҳа вакиллари томонидан кредитга бўлган талабнинг ва айти пайтда уларга берилаётган кредит ҳажмининг йилдан-йилга ошиб боришига олиб келмоқда. Шу ўринда, тижорат банклари кредитлари тўғрисида сўз борганда уларнинг мақсад йўналишлари жиҳатидан таркиби ҳам такомиллашиб бораётганлигини таъкидлаш лозим.

Реал секторда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини тижорат банклари орқали молиялаштириш банк тизимининг хусусиятлари қуйидагиларга доимий амал қилиш орқали юқори натижага эришиш мумкин:

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектлари фаолиятини узлуксиз давом этишига замин яратади;

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини молиявий томондан қўллаб-қувватлайди;

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини молиялаштиришдан олдин уларни ўрганиш ва фаолиятини баҳолаш;

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларини молиялаштиришда уларнинг бизнес-режасини ўрганиш ва таҳлил қилиш;

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг ишлаб чиқариш ва сотиш ҳажми ўсишини таҳлил қилиш;

- кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик субъектларининг молиявий ҳисоботларини таҳлил қилиш ва тўловга лаёқатлигини баҳолаш.

“Қўйилган мақсадга кичик ва ўрта бизнес фаолиятини легаллаштириш борасида чора-тадбирларни амалга ошириш ҳисобидан уларнинг даромадларини энг аввало саноат ва хизматлар соҳаларида ошириш орқали эришилади, бу эса, ўз навбатида, мазкур соҳаларда меҳнат унумдорлиги ошишига олиб келди. 2017 йил мобайнида кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни янада ривожлантириш, хусусан солиққа тортиш механизми, йирик бизнес билан ҳамкорлик ва кооперацион алоқаларни ривожлантириш бўйича қатор чоралар амалга оширилди[3].

Шунингдек бугунги кунда ҳар қандай давлатнинг иқтисодий жиҳатдан барқарор ривожланишига ички ва ташқи инвестицияларни мамлакат иқтисодиётига жалб қилиш орқали эришиш мумкин. Республикамиз иқтисодиётининг жадал суръатлар билан ривожланиши ҳукумат томонидан олиб борилаётган оқилона инвестиция сиёсатида кўп жиҳатдан боғлиқдир. Иқтисодиётнинг реал секторидаги инвестицияларни молиялаштириш манбаи тарзида банк кредитининг роли, асосан, жамғармаларнинг ўсиш суръатлари, пул, валюта ҳамда капитал бозорларининг ҳолати билан аниқланади ва белгиланади. Молиявий воситачиликда рақобат муҳитининг мавжудлиги ва умуман Марказий банкнинг пул-кредит, фойс сиёсати ва банк институтлари стратегияси аниқловчи омиллар сифатида қаралади. Молиявий бозорларнинг асосий роли турли жамғармалар ҳосил қилиб, инвестицияларни ишлаб чиқаришга йўналтиришдир[4].

Молиявий бозорсиз корхоналар ўз-ўзини молиялаштиришга ўтиши зарур бўлади ва бу ҳолат уларнинг ривожланиш имкониятларини чегаралаб қўяди. Молиявий бозорда муҳим ресурслардан бири банк кредитидир[5]. Бунда қарз олувчи учун ссуда капиталига бўлган талаб ва таклифга қараб аниқланувчи фоиз ставкасининг даражаси, депозит бўйича фоиз ставкалари миқдори, мамлакатдаги инфляция даражаси кабилар муҳим саналади. Миллий иқтисодиётни ривожлантириш ҳамда янги ишлаб чиқаришни ташкил этишда кредит ресурсларини жалб қилиш долзарб масаладир, чунки буларни ҳаммасини амалга ошириш йирик молиявий имкониятларни талаб этади. Мазкур молиялаштириш масаласининг ечими корхоналарга инвестицион кредитлар бериш билан изоҳланади.

Инвестицион кредитлаш – ишлаб чиқариш қувватларини реконструкция қилиш ёки модернизациялаш, қурилиш ва янги ишлаб чиқаришни ташкил этишга йўналтиришдир. Мазкур кредит турини беришнинг асоси корхонада мавжуд бўлган маҳсулотни ишлаб чиқариш ёки хизмат кўрсатишнинг янада самарали босқичига ўтишга мўлжалланган инвестиция дастури ҳисобланади. Инвестицион кредитларнинг мақсадли ишлатилиши юзасидан улар бўйича манфаатдор бўлган кредит ташкилотлари кузатув олиб боришади. Молиявий муассасалар инвестицион кредитларни ўз вақтида сўндириш мақсадида ўз мижозларига молиявий ҳисоб-китобларни юритишда амалий ёрдам беради ҳамда кредитларнинг ишлатилиши устидан назорат қилиб корхоналарнинг инвестицион дастурларида иштирок этади.

Оддий кредитдан асосий фарқи инвестицион кредитлаш фақат мақсадли берилади. Кейинги фарқи шундаки, инвестицион кредитлар узоқ муддатли бўлади. Бу каби кредитларни 3 йилдан 15 йилгача бўлган муддатга олиш мумкин. Бу инвестиция дастурини амалга ошириш ва қўзланган натижага эришиш учун етарли муддат ҳисобланади. Инвестицион кредитлашда маблағларни қайтариш манбаси бу лойиҳани амалга оширишдан олинган даромад ҳисобланади. Маълумки, инвестицион кредитлаш оддий кредитлашга нисбатан рисклилик даражаси юқори бўлганлиги сабабли унга қўйилган талаб ҳам юқори бўлади.

Хулоса қилиб айтишимиз мумкинки мамлакатимизда, хусусан, реал сектор тармоқларида инвестиция фаолиятини ривожлантириш давлатнинг устувор сиёсатига айлантирилган бўлиб, унинг таъминотига эришиш мақсадида соҳага инвестицияларни, шу жумладан, хорижий инвестицияларни жалб этишга катта эътибор қаратилмоқда.

Давлат улушидаги реал сектор корхоналарида молиявий бошқарув негизида ўлароқ, асосий масштабга эга давлат корхоналарини трансформация қилишни жадаллаштириш, хусусийлаштириш, шунингдек иқтисодиётда давлат иштирокини қисқартириш, таркибий тузилмаларни қайта ташкил этишнинг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Иқтисодиётнинг таркибий қисмлари ўртасидаги мутаносиблик ва мувозанатни таъминлашнинг назарий асослари. Республика илмий-амалий анжумани маърузалар тезислари. – Т.: ТДИУ, 2018 йил 6 июнь.

2. Иқтисодий ресурслардан самарали фойдаланиш мамлакат экспорт салоҳияти ва рақобатбардошлигини оширишнинг муҳим омилидир. Республика илмий-амалий анжумани маърузалар тезислари. – Т.: ТДИУ, 2018 йил 28 декабрь.

3 Иқтисодиётни модернизациялаш ва ислоҳ этиш – барқарор ўсишни таъминлашнинг бош йўли. Республика илмий-амалий анжумани маърузалар тезислари. – Т.: ТДИУ, 2017 йил 16 апрель.

4. <https://lex.uz/docs/4106617?ONDATE=25.06.2021>

5. <http://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/Khonkeldiyeva.pdf>

МАМЛАКАТНИНГ ТУРИЗМ ЛОЙИХАЛАРИНИ МОЛИЯЛАШТИРИШДА ТИЖОРАТ БАНК КРЕДИТЛАРИНИНГ РОЛИ

*Маткабулова Дилором Халилulloева
Тошкент давлат иқтисодиёт университети, PhD.*

Туризм соҳаси субъектларининг инвестицион лойиҳаларни кредитлаш амалиётига таъсир этаётган омиллар бўйича ўтказилган таҳлилларга кўра республикада туризм соҳасидаги инвестицияларни кредитлаш амалиётини такомиллаштириш билан боғлиқ бўлган бир қатор долзарб муаммоларнинг мавжудлигини кўрсатди. Бу борадаги ана шундай долзарб муаммолардан бири бўлиб, молиялаштириш манбаларининг етишмаслиги ҳисобланади. Корпоратив молияда капиталнинг реал баҳоси маблағларни жалб қилиш учун сарф қилинадиган вақт ва риск омилларини ҳам ўз ичига олади [1].

Туризм соҳасидаги инвестиция лойиҳалари кредитлаш амалиётини такомиллаштириш билан боғлиқ бўлган долзарб муаммолардан яна бири – бу инвестиция лойиҳалари билан боғлиқ бўлган рискларни бошқариш амалиётини такомиллашмаганлигидир.

Инвестиция лойиҳалари тўла қувватда ишламаслиги уларнинг техник-иқтисодий асосномасида кўрсатилган кўрсаткичлар билан ҳақиқатдаги кўрсаткичлар ўртасида жиддий фарқланишларни юзага келишига олиб келади. Бундай ҳолатнинг юзага келишининг асосий сабаб бўлиб, маркетинг тадқиқотларини сифатли олиб борилмаганлиги ҳисобланади.

Дунё туризм индустриясида рўй бераётган ўзгариш ва ривожланишларга ҳамоҳанг равишда ҳамда мавжуд имконият ва салоҳиятлар асосида Ўзбекистонда экспорт ҳажмини оширишда туризм индустриясининг иштирокини оширишга доир чора-табирларни таҳлил қилиш натижалари қуйидаги имкониятларни тақдим этди:

- UNWTOнинг таъкидлашича, саёҳат чекловлари, айниқса, оғир бўлган Осиё-Тинч океани минтақасида пандемия туризмга энг катта зарар етказди. Бу ерга келганлар сони 2020 йилда 300 млн.га ёки 84 фоизга камайди. Яқин Шарқ ва Африкада пасайиш 74 фоиз, Европада 70 фоизга камайди. Шу билан бирга, саёҳатлар сонининг 2019 йил билан таққослаганда энг катта пасайиши Европа қитъасида қайд этилган – 500 млн.киши. Америкада чет эллик сайёҳлар келишининг камайиши 69%ни ташкил этди [2];

- Ўзбекистонда 2021 йилда экспорт ҳажми 15,1 млрд. АҚШ долларини